

ANTALYA'DA BİR YÖRÜK GELENEĞİ: İHRAM

Ferah ŞAVKAR*

ÖZ

Tarih boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış Anadolu'da, dokumacılık çok gelişmiştir. Dokumaların oluşmasında kültür, yaşam koşulları ve iklim önemli role sahiptir. Anadolu'nun güneyinde uzanan sıradağlar, yükseltinin kısa mesafelerde değişmesine buda birbirinden farklı iklim değerlerinin görünmesine sebep olmuştur. Anadolu coğrafyasında, yaşamını mevsimlere göre yer değiştirerek geçiren ve bu hareketliliği bir yaşam biçimi olarak benimsemiş insan topluluklarına "Yörük" denilmektedir. Yörüklerde küçükbaş hayvancılığa bağlı bir yaşamın sürdürüldüğü düşünüldüğünde, yünün değerlendirilmesi bakımından da dokuma üretimi vazgeçilmez olmaktadır. Antalya ili Kumluca ilçesinde yaşayan Yörüklerde yöresel usullerle koyun veya deve yününden elde edilen ipliklerle dokunan, çeyiz, seccade, ölümlük, göç sırasında yük örtüsü, çadırlardaki yüklük ya da çuvalların üzerini örtmek için kullandıkları, iki ya da üç parça şeklinde dokunup daha sonra dikilen ihramlar bulunmaktadır.

Günümüzde Yörükler göçebeliği bırakmış, geçim kaynağı olarak tarım ve seracılığa yönelmiş ve dokumacılığı terk etmişlerdir. Daha önceleri Yörük kültürünün sürdürüldüğü bölgede, bu yaşam biçimine uygun olarak üretilen ve kullanılan ihramların tanıtılması amaçlanmıştır. Çalışmada alan araştırmasından elde edilen verilerden yola çıkarak bu dokumaların teknik, renk ve kompozisyon nitelikleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Antalya, Kumluca, Yörük, İhram, Kızalibram, Dokuma.*

* e- posta: ferahsavkar@hotmail.com/ ORCID: 0000-0002-9298-4443
Makale Türü: Araştırma Makalesi / DOI: <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.135>
Makale Gönderim Tarihi: 28.02.2020 / Makale Kabul Tarihi: 01.06.2020

ABSTRACT

THE TRADITIONS of YÖRÜKS in ANTALYA: İHRAM

Weaving is very developed in Anatolia, which has hosted important civilizations throughout history. Culture, living conditions and climate play an important role in the formation of weaves. The mountains which are extending to the south of Anatolia caused the altitude to change over the short distances so that results in different climatic values. In Anatolian geography, human communities who spend their lives changing according to seasons and adopting this mobility as a way of life are called Yörük. Considering that a life related to ovine livestock in Yörüks is maintained, weaving production is indispensable in terms of the evaluation of wool. Yörüks, living in Kumluca district of Antalya, have İhrams which are used as a prayer rug, grave clothes, load cover during migration or load used in tents or sacks woven with sheep and camel wool yarns with in two or three pieces and then tail with each others.

Today, Yörüks have left nomadism. They turned to agriculture and greenhouse cultivation as a source of livelihood and abandoned weaving. It was aimed to introduce İhrams produced and used in accordance with this lifestyle in the region where previously Yörük culture was maintained. In the study, technique, colour and composition characteristics of these fabrics are emphasized based on the data obtained from the field research.

Keywords: *Antalya, Kumluca, Yörük, İbrahim, Kızılibram, Weaving.*

GİRİŞ

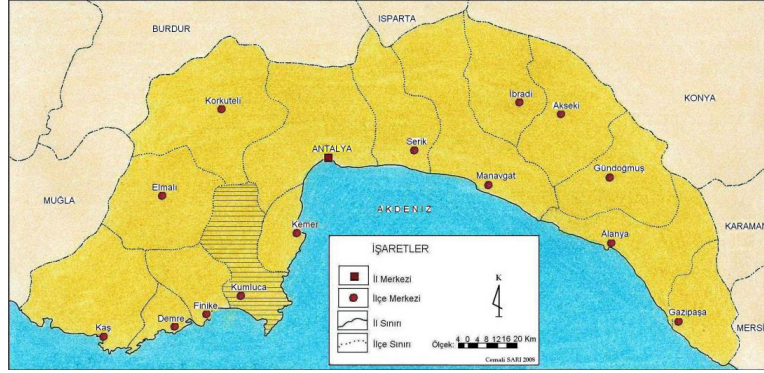
Alan araştırması yönteminden yararlanılan bu çalışmanın amacı, Antalya ili Kumluca ilçesinde yaşayan Yörüklerde yöresel usullerle koyun veya deve yününden elde edilen ipliklerle dokunan ihramların teknik, renk ve kompozisyon niteliklerini incelemektir. Çalışmanın materyalini yörede bulunan ihramlar, ihramlarda kullanılan araç-gereçler, kaynak kişiler ile yapılan karşılıklı görüşmeler ve konuyla ilgili literatürler oluşturmaktadır.

Anadolu'da yaşayan çeşitli konar-göçer halkın yaşamını ve kültürünü yansıtan dokuma sanatı insanların iklim ve diğer çeşitli etkenlerden doğan temel ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Yörükler göçerken evlerini oluşturan eşyaları deve, at, eşek gibi binek hayvanları ile taşıdıkları için bu eşyaların kolay taşınır olması gerekmektedir.¹ Dokumalar günlük yaşam içerisinde hem fonksiyonel hem de dekoratif amaçlı olarak yer almış; taşımada, örtmede, saklamada, sarmada ve hatta kişilerin ölümünden sonra defnedilmesinde bile kullanılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde her yörede birikerek kültürel bir zenginliğin oluştuğu ve dokuma kültürünün yerleştiği birçok merkez bulunmaktadır. Bu önemli merkezlerden birisi de Kumluca ilçesidir.

Akdeniz Bölgesinde, Antalya Körfezi ile Fethiye Körfezi arasında Teke Yarımadası adı verilen Akdeniz'e doğru uzanan çıkıntı üzerinde yer alan Kumluca, Antalya'nın merkeze 95 km uzaklıkta bir ilçesidir. İlçe, güneyde Akdeniz, doğuda Kemer, kuzeyde Korkuteli, kuzeybatıda merkez ilçe, batıda Elmalı ve Finike ilçeleri ile çevrilidir² (Resim 1). Kumluca İlçesinin güney kısımları deniz seviyesine yakın ovalık, kuzey kısımları ise dağlıktır. Kumluca ve çevresi, ilkçağlardan beri birçok devletin yerleşim alanı içinde

- 1 Şerife Atlıhan, "Batı Anadolu'da Yaşayan Yörüklerde Heybe ve Torba Dokumalar", *Erdem, Halı Özel Sayısı I*, Ankara, 1999, s.35.
- 2 Cemali Sarı ve Yusuf Tepeli, "Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 2012, s.163.

yer almış bunlardan Likyalılar, Fenikeliler, Romalılar ve bir kavim olan Selimler sırasıyla ilk yerleşip dağılan topluluklardır.³ Hayvancılıkla uğraşan ve göçebe hayatı yaşayan Yörüklerin ise, yazları Elmalı ve Korkuteli’nde, kış aylarını da Kumluca ve çevresinde geçirdikleri bilinmektedir.⁴

Resim 1: Teke Yarımadası Haritası Üzerinde Kumluca İlçesi.⁵

Yörük sosyo-ekonomik hayatı içerisinde yaylak ve kışlak alanlarının önemli bir yeri vardır. İlkbahar mevsiminde kışlaklardan göç eden Yörükler, Mayıs-Eylül ayları arasında yaz sıcaklığının etkisinden hayvanların korunduğu, beslenmesine uygun otu, suyu bol, serin ve yüksek yerler olan yaylak alanlarında kalmaktadır.⁶ Yörüklerin en yoğun oldukları ve en çok üretim yaptıkları dönem yayla dönemidir. Yörükün konakladığı evi, eşyası, giyim-kuşamı, gıdası kısacası her şeyi hayvana bağlıdır.⁷ Kumluca’da yaşayan Yörüklerin geçim kaynaklarının başında gelen küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve buna bağlı olarak yan ürünlerinden üretilen geleneksel dokumalardan olan İhramlar günümüze kadar ulaşmıştır.

Sözlük anlamında Müslümanların dini görevlerini yerine getirirken kullandıkları dikişsiz bürgü olarak geçen İhramlar⁸, yörede çeyiz, seccade, yük örtüsü, ölümlük, çadırlardaki yüklük ya da çuvalların üzerine örtmek için kullandıkları, iki ya da üç parça şeklinde dar ende dokunup daha sonra boyu yönünde dikilerek birleştirilen dokumalara denilmektedir. Bu dokumaların atkı ve çözgüsünde kullanılan malzeme kendi yetiştirdikleri koyunların yünü ve daha eski örneklerde ise deve yünüdür. Geleneksel iplik hazırlığında yün; kırkım, yıkama, tarama, eğirme ve boyama işlemlerinden geçirilmiştir. Elde edilen iplikler dokuma hazırlık işlemlerinden sonra ıstar adı verilen tezgâhlarda dokunmuşlardır. İhramlar görünümünden yola çıkarak “kızılihram” ve “akihram” isimleriyle iki türe ayrılmaktadır. Bunlardan kızılihramlar ağırlıklı kırmızı rengin hakim olduğu inceli kalınlı şeritlerden oluşan cicim tekniğiyle motiflerin yapıldığı daha ince kalitede dokumalardır. Bu dokumalar daha çok çadırlarda yüklüklerin ve çuvalların üzerine örtülerek dekorasyon amaçlı, ölümlük, seccade ve battaniye olarak kullanılmıştır. Akihramlar ya da yöredeki bir diğer adı olan “gümül ihramlar” ise üzerinde motif bulunmayan göç sırasında yatak yorganların sarıldığı, susam çırpmada kullanılan dokumalardır.⁹

3 Mert Ekşi ve Sümeyya Akdağ, “Antalya Kumluca’nın Geleneksel Yaşam Terimleri ve Kültürel Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi”, *Avrasya Terim Dergisi*, İstanbul, 2017, s.41.

4 Nuran Soytekin, “Kumluca İlçesi Kültürü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa, 2016, s.17.

5 <http://www.kumluca-bld.gov.tr/19/COGRAFYA.html>, 22.12.2019.

6 Mehmet Ak, “Anamas Yaylaları ve Yörükler”, *Asya’dan Avrupa’ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Antalya, 2018, s.2.

7 Ayşe Hilal Tuzaş, “Günümüzde Isparta’da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s.127.

8 <https://sozluk.gov.tr/>, 22.12.2019.

9 Kaynak Kişi: Uykuya Sarıağaçlı, 10.12.2019.

Yörede ihramlar Yörük geleneklerinin öyle içine girmiştir ki sünnetlik çocukları sünnet düğünlerinde çok değerli buldukları ihramın üzerinde bekletirler. Düğünlerde damadı bir ihramın üzerinde hoca dua okuya okuya cemaatin önünde giydirmektedir. Aynı zamanda ölü kefenlendikten sonra kefenin kirlenmesini önlemek için ihrama sarılmakta, ölü mezara konduktan sonrada ihramı camiye verilmektedir. Bu nedenle önceleri herkesin mutlaka bir ihramı bulunmaktadır.¹⁰ Günümüzde camiler tek parça şeklinde halı yaptırdıkları için artık ihram kabul etmemektedirler. Önceki örnekler ise cami yararına satıldığı için alan araştırması sırasında camilerde ihramlara rastlanmamıştır.

Renkler ve desenlerden dolayı görsel değeri yüksek bir şekilde hazırlanan bu dokumalar “yaylak” ve “kışlak” olarak göçün yapıldığı dönemde develere yüklenen yükün üzerine örtülürken, yerleşik yaşamda dekoratif olarak evlerde yer alan yüklüklerin önüne gerilerek kullanılmışlardır. Aynı zamanda çadırlarda, yiyecek ve giyeceklerin bulunduğu çuvalların üzerini örtmek için örtü, battaniye ve toplu namazlık amacıyla kullanılmıştır (Resim 13). Yörük kadınlar ihramları kendisi ve kocasının cenazesi üzerine serilmek ve mezarlık dönüşünde ölen kişinin hayrına camiye bağışlanmak üzere de dokumuştur.

Resim 13: Seccade Olarak Kullanılan Kızılihramlar (Şavkar, 2019).

Yöredeki dokuma geleneği birçok merkezde olduğu gibi yaklaşık 30 yıl öncesine kadar devam etmiştir. Ekonomik gelişmeler, yöredeki tarım ve sera faaliyetleri, köyden kente göç ve bunun gibi çeşitli sebeplerden dolayı yaşanan değişimlerden sonra dokuma eylemi bırakılmıştır. Yörük yaşam tarzının ayrılmaz bir parçası olan dokumalar bugün çeyiz sandıklarında varlıklarını sürdürmektedir.

Dokunan ihramlar yörede genellikle tütün, çıra, sabun veya naftalin ile muhafaza edilmektedir. İyi korunamamış ihramlarda güvenme oluşmaktadır. Artık dokuma yapılmayan yörede elde bulunan son dokumalarda bu şekilde korunmaya çalışılmaktadır.

İhram'ın Teknik ve Desen Özellikleri

Kumluca'da Yörükler tarafından dokunan ihramlar atkı yüzü dokuma tekniğinde iki ya da üç parça halinde kendi ürettikleri koyunların veya daha eski örneklerde develerin yünlerinden dokunan dokuma-

¹⁰ Tuztaş, a.g.e., s.255.

lardır. Bir parçanın eni yaklaşık 50-60 cm. boyu 200-250 cm. civarındadır. EI dokuma tezgâhının eni dar olduğu için iki veya üç dokuma birbirine dikilerek eni genişletilmektedir (Resim 2-3).

Kızılihramların süslemesinde renkli şeritlerin yanında ilave atkıyla yapılan cicim tekniği kullanılmaktadır. “Cicim, bezayağı dokumalar üzerine renkli ilave atkıyla yapılan havsız bir dokuma çeşididir.”¹¹

Resim 2: Kızılihram (Şavkar, 2019).

Resim 3: Akihram (Şavkar, 2019).

Yörüklerin yaptığı dokumalar arasında en kıymetlisi kabul edilen ince kalitedeki Kızılihramlar dokumada düz zemininde kırmızı rengin hakim olmasından dolayı bu ismi almıştır.¹² Yaşam biçimleri dolayısıyla çeyiz kültürünün pek gelişemediği Yörüklerde kızların en önemli çeyizleri rengârenk ve üzeri motiflerle süslenmiş olan Kızılihramlardır.

Yörük dokumalarının renkleri sevinçli ve neşelidir.¹³ Ayrıca kırmızı renkli dokumaların Türkler tarafından doğum, ölüm, göç ve düğün merasimleri gibi özel günlerde kullanıldığı da bilinmektedir.¹⁴ Yörük kadınlarının da dokumaların rengi konusunda ilk tercih ettikleri renk kırmızıdır. Bunun dışındaki dokumayı cicim tekniği ve çizgilerle yapılan desenlendirme de mor, lacivert, pembe, sarı, yeşil, turuncu, beyaz ve siyah kullanmışlardır. İpliğin yetmediği kısımlarda ton değişikliklerinin olduğu görülmektedir (Resim 4).

11 Bekir Deniz, “Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cicim”, *Sanat Tarihi Dergisi*, İzmir, 1994, s.59

12 Kaynak Kişi: Ayşe Gökkaya, 11.12.2019

13 Meral Akan, “Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği”, *Kalemişi*, Ankara, 2016, s.44.

14 H. Melek Hidayetoğlu, “Sarayönü Çeşmelisebil Yörüklerinde Dokuma Geleneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, Konya, 2014, s.234.

Resim 4: Ton Değişikliği Bulunan Kızılihram (Şavkar, 2019).

Geleneksel dokumalarımızı değerli kılan özgün desenlerinin yanı sıra kullanılan doğal boyarmaddelerdir. Doğal boyarmaddelerle yapılan boyamacılık sentetik boyalarla yapılan boyama işlemine göre biraz zahmetli olmakla beraber daha sağlıklı ve uzun ömürlü olmaktadır. Ham olarak doğal rengi ile kullanılan krem yün aynı zamanda çeşitli bitki türlerinin kök, kabuk, yaprak ve tohumlarının kaynatılması ile elde edilen renklerle de boyanmaktadır.

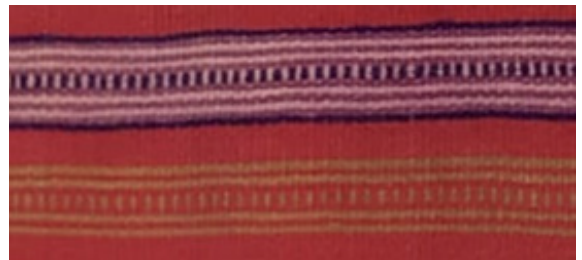
Daha çok koyun yününden yapılan ihramların, çok eski örneklerinde deve yününden yapılmış Kızılihram örnekleri bulunmaktadır (Resim 5). Kızılihramlarda farklı renk ve kalınlıklarda enine bantlar kullanılmıştır. Baş, orta ve son kısımlarındaki bantları cicim teknikli geometrik motifler süslemiştir. Dokuma yüzeyi boyunca yatay olarak kullanılan “çubuk motifi”, halk arasında “kuşak”, “tahta”, “yol” olarak da bilinmektedir (Resim 6). Ayrıca atkıda farklı renkte ipliklerle dokunmuş “dişeme” motifi kullanılmaktadır (Resim 7). Ayrıca cicim tekniğiyle “yaprak”, “göz”, “pıtrak”, “kelebek”, “su” gibi motiflerinin uygulandığı görülmektedir (Resim 8, 9,10,11,12).

Resim 5: Deve Yününden Yapılan Kızılihram ve Detayı (Şavkar, 2019).

Resim 6: Çubuk Motifi (Şavkar, 2019).

Resim 7: Dişeme Motifi (Şavkar, 2019).

Resim 8-9-10-11-12: Yaprak, Göz, Pıtrak, Kelebek, Su Motifi (Şavkar, 2019).

Akihramlar ise tek renk ya da sadece iki renkli olarak farklı kalınlıklarda enine bantlar şeklinde dokunmaktadır. Bu dokumada adından anlaşılacağı üzere yünün doğal rengi olan krem renginden adını almıştır. Sade dokumalar olup atkı yüzü dokuma tekniğinde dokunmuştur. Akihramlar ya da yöredeki bir diğer adı olan “gümül ihramlar” ise üzerinde motif bulunmayan göç sırasında yatak yorganların sarıldığı, susam çırpmada kullanılan dokumalardır. Ayrıca siyah yün ipliği ile dokunan Akihramlar erkeklere kuşakla bağlanan ve yörede “Dimi” denilen şalvar dikiminde kullanılmıştır (Resim 14).

Resim 14: Dimi Örneği (Şavkar, 2019).

Yörede ihram dokumalarında genelde saçak bırakılmıştır. İncelenen tüm dokumaların saçak boy ortalaması yaklaşık 5 cm'dir.

Satış amacı güdülmeden hazırlanan ihram dokumalar ihtiyaç ve zevke göre hazırlanarak yöreye özgün, estetik, geleneksel el sanatı ürünleri arasında yerini almıştır.

Dokuma Ön Hazırlıkta Kullanılan Araç Gereçler ve Üretim Süreci

Kışlakta oturma süresi, kadınlara dokuma işlerine zamanlarının bir kısmını ayırma fırsatı vermektedir. Yörük kadınlar yünü kırkım, yıkama, tarama, eğirme ve boyama işlemleri sonucunda iplik haline getirmektedirler. Koyunun yünü ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinde olmak üzere yılda iki defa kırılmaktadır. Yünler gerek koyunların sırtında gerekse kırkım esnasında kirlendikleri için boyanmadan önce yıkanıp, temizlenmesi gerekmektedir.

Bol su içinde veya su kenarlarında tokaç denilen ahşap tokmakla dövülerek yıkanıp, çayır veya diken üzerinde kurutulan yünler sonrasında ditme veya tarama işlemine tabi tutulmaktadır. Bu işlemde yıkamadan sonra yünde kalan bir takım pislikler temizlenirken, yünün tel tel ayrılarak yumuşak bir hal alması sağlanmış olmaktadır.¹⁵

Ditme işlemi için temizlenecek yünler iki elle kenarlara doğru çekilerek koparılmaktadır. Tarama işleminde ise yün, yün tarağı denilen ahşap üzerine çakılan çivilerle yapılmış taraklarla temizlenmektedir.

Tarama işleminin ardından "kirman" adı verilen basit yapılı bir alet ile yünlerin eğrilmesi işlemine geçilmektedir. Yünü koluna dolayan eğirici, yünün bir ucunu kirman çubuğu bağlamaktadır. Eğirici bir eliyle ipliği ayağa kaldırmakta diğer eliyle kirmanı sağdan sola doğru çevirmektedir. Kirman havada dönerken, eğiren kişi yünü incelterek bırakmaktadır. Havada kıvrılan iplik, kirmanın kanatları üzerine çapraz bir şekilde sarılmaktadır.¹⁶

Geçmişte Kızılihram dokumalarının çözgü ve atkısında kullanılan ipliklerin boyanmasında doğadaki çeşitli bitkiler kullanılmıştır. Kaynak kişinin ifadesine göre ceviz kabuğundan kahverengi, soğan kabuğundan kırmızı, portakal kabuğundan sarı, buğday sapından bej rengi elde etmişlerdir. Ancak sonraları hazır toz boyalarla boyama işlemi gerçekleştirilmiştir. Çile haline getirilen iplikler bakır kazanlarda doğal ya da sentetik boyalarla istenen renge boyanmaktadır.¹⁷

Yörükler dokumaların elde edildiği ıstar tezgâhlarını kendi imkânları ile oluşturmuşlardır (Resim 15). İstar tezgâhı yörede yetişen ağaçlardan yapılmakta, iki yan ağaç, alt ve üst levent, gücü, varangelen, çengelli eğri demir, alt çivisi (doğru demir) ve çubuktan meydana gelmektedir.¹⁸ Bu tezgâh çok hızlı sökülüp monte edilebildiği için Yörük yaşam tarzı sürdüren topluluklarda sıklıkla kullanılmaktadır.¹⁹

15 İbrahim Erdek, "Kütahya Karakeçili Yörüklerinin Havsız Kirkitli Dokumaları", Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul, 2017, s.20.

16 Filiz Nurhan Ölmez ve Emel Aydoğan, "Yurtpınar (Antalya) Dokumaları", 38. ICANAS Kongresi Bildiriler-Maddi Kültür, Ankara, 2008, s.907.

17 Kaynak Kişi: Hanife Adanalı, 10.11.2019

18 Filiz Nurhan Ölmez, "Saçıkara Yörüklerinde Yaşayan Dokumalar", *ART-E Sanat Dergisi*, Isparta, 2011, s.7.

19 Akan, a.g.e., s.29.

Resim 15: Istar Tezgâhı (Şavkar, 2019).

Dokuma Aşamaları

Çözü sayı ve boyu belirlendikten sonra ölçüye göre ayarlanan mesafede, yerde karşılıklı çakılan ıstar kazıklarının üzerine çözgü çözülmeye başlanmaktadır. Bir ucu kazıklardan birine bağlanan çözgü ipliğinin diğer ucu diğer kazığa dolanarak çapraz alınmaktadır.

Çözgü çözme işlemi bittikten sonra, çözgü kazıktan çıkarılarak tezgâha taşınmaktadır. Tezgâh üzerinde ortalanarak yerleştirilen çözgünün varangelini geçirilmektedir. Gücüleme işlemi yapılarak çözgü çeki demiri aracılığıyla gerdirilip dokumaya hazır hale getirilmektedir²⁰.

Çözgüde hata olup olmadığını kontrol etmeye yarayan ağızlık ipi geçirilip çiti örgü yapılmaktadır. Ardından atkı yüzlü dokuma tekniğinde dokumaya başlanmaktadır. Desenli olarak dokunan Kızılihramların motifleri ise cicim tekniğinde dokunmaktadır.

İhramların boyları isteğe göre değişmekle birlikte enleri genellikle 50-60 cm olarak dokunmaktadır. Dokuma işlemi bittikten sonra kullanılacağı yere göre iki ya da üç parça birleştirilerek büyütülmektedir. Kızılihramlar parçalar halinde dokunup birleştirildiği için motiflerin hem enine hem de boyuna birbirine denk gelmesi oldukça önemlidir.

Birleştirildiğinde motiflerin bir bütünlük içinde olabilmesi için aralarındaki mesafeler belirli bir çubuk kullanılarak belirlenmektedir. Bir sonraki parçanın dokunmasında aynı çubuk dikkate alınarak motifler yerleştirilmektedir²¹. Parçalar dokunduktan sonra birleştirildiğinde, motiflerin aynı düzende yan yana yer alması dokuyucunun ustalığının bir kanıtı olmaktadır.

20 Ölmez, a.g.e. 2011, s.9.

21 Ömer Zaimoğlu ve Ebru Çatalkaya, "Antalya Kumluca Kızılihram Dokumaları", *Materials of International Scientific-Practical Conference Cultural and Intellectual Ability of Art In Vocational Education*, Almatı, 2013, s.360.

Dokuma işlemi bittikten sonra tezgâhtan çıkarılan dokuma saçakları örülerek kullanıma hazır hale getirilmektedir. Parçaların birleştirilmesi çok dikkatli ve özenli bir şekilde yapılmakta sadece dikiş kısmı çekildiğinde ek kısmı ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Yörükler havanın durumuna göre yılın belli bölümlerini yaylak ve kışlak yerlerinde çadır kurarak yaşamışlardır. Kaldıkları yerlerde yaşamlarını bu çadır hayatına göre düzenlemişlerdir. Yer değiştirmeden kaynaklanan eşya taşıma ve günler süren yolculuklar, Yörükleri kolay taşınabilen eşyalar üretmeye ve kullanmaya yönlendirmiştir. Ayrıca Yörüklerin öncelikli uğraş alanının hayvancılık olması hayvancılıktan elde edilen hammaddeyi kullanmayı gerektirmiş ve dokumacılık konar-göçer hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dokumalar taşımada, örtmede, saklamada ve sarmada sıklıkla kullanılmıştır.

Deve ve koyunlardan elde edilen yün ile keçilerden elde edilen kıl dokumacılık için her zaman önemli bir kaynak olmuştur. Liflerin kırkım aşamasından dokumaya hazır hale getirilinceye kadar geçirildiği kırkım, yıkama, tarama, eğirme, boyama, bükme gibi işlemler Yörükler tarafından yapılmıştır.

Yörükler geçtikleri bölgelerde gördükleri çeşitliliği ve renkliliği dokumalarına yansıtarak çok değişik ürünler ortaya çıkarmıştır. İhtiyacını karşıladığı, farklı fonksiyonları olan ürünleri estetik ve göze hoş gelecek şekilde bezemişlerdir. Bu ürünlerden olan İhramlar kilim tekniğinde iki ya da üç parça halinde kendi yetiştirdikleri koyunların veya daha eski örneklerde develerin yünlerinden dokunan dokumalardır. Bir parçanın eni yaklaşık 50-60 cm. boyu 200-250 cm. civarındadır. Yörüklerde dokumalar çok hızlı sökülüp, monte edilebildiği için ıstar tezgâhlarında dokunmuştur. El dokuma tezgâhının eni dar olduğu için ikinci ya da üçüncü dokumayla dikilip eni genişletilmiştir. Bu dokumalar “kızılihram” ve “akihram” şeklinde iki farklı türde dokunmuştur.

Düz zemininde kırmızı rengin hakim olmasından dolayı Kızılihram adını alan ince kalitedeki dokumalar Yörükler arasında en kıymetlisi kabul edilmektedir. Kızılihramların süslenmesinde kullanılan cicim teknikli renkli iplikler Yörükler tarafından geçmişte tabiattan faydalanarak doğal boyama yöntemleriyle yapılmıştır. Kaynak kişiler sonraları hazır kimyasal toz boya ile boyamayı sürdürdüklerini ifade etmiştir. Dokumalarda Yörük kadınlarının ilk tercih ettikleri renk kırmızıdır. Bunun dışındaki dokumayı desenlendirmede mor, lacivert, pembe, sarı, yeşil, turuncu, beyaz ve siyah kullanmışlardır.

Kızılihramlarda çubuk motifi, dişeme, yaprak, göz, pıtrak, kelebek, su gibi motifler kullanılmıştır. Akihramlar ise düz tek renk ya da sadece iki renkli olarak kalınlı-ince çubuklar şeklinde krem renkli kilim dokumalardır. Kızılihramlar çeyiz, seccade, ölümlük, göç sırasında yük örtüsü, çadırlardaki yüklük ya da çuvalların üzerini örtmek için kullanılırken, Akihramlar göç sırasında yatak yorganların sarılması ve susam çırpıda kullanılmıştır.

Kumluca ve köylerinde yapılan araştırma sonucunda yörede artık ihram dokumaların yapılmadığı, daha önceden dokunan ihramların ise iyi muhafaza edilmeyerek kaybolmaya yüz tuttuğu görülmüştür. İhramın bulunmasının neredeyse şart olduğu çeyiz geleneği artık devam etmese de anne, baba ve büyüklerin hatırası olarak saklanan ihram örnekleri günümüze ulaşmıştır.

Yapılan alan araştırmasında toplam 8 adet Kızılihram, 10 adet Akihram tespit edilmiştir. Deve yününden elde edilen iplik ile yapılmış 1 Kızılihram örneğine rastlanmış olup diğer örneklerin tamamı atkı ve çözümlüde koyun yününden elde edilen iplikle dokunmuş ihramlardır. Kızılihramlarda farklı

renklerde kalınlı inceli, sık ve seyrek olmak üzere bantlar kullanılmıştır. Akihramlarda ise motif bulunmamaktadır. Belgelenen dokuma örneklerinin kullanım alanı itibarıyla Yörük yaşam biçiminin izlerini taşıdığı söylenebilmektedir.

Köy sayılarındaki artış, orman yollarının trafiğe açılması ve gittikçe kalabalıklaşan çevre eskiden olduğu gibi geniş hareket alanlarının olmasını engellemiştir. Getirilen cezalarla Yörük yaşamı kısıtlanmış, önce develer gitmiş sonra da sürülerin sayıları azalmıştır. Yörüklerin, sahillerde çadırlarını kurduğu, hayvanlarını kışlattığı alanların yerini sebze ve narenciye bahçelerinin alması ve okul, hastane gibi medeniyetin imkânlarından yararlanabilmek istemeleri göçerliği bırakmalarına yol açmıştır.

Kumluca'da konar-göçer yaşam süren Yörük grupları, yerleşik hayata geçtikten sonra geleneksel yaşamlarını bir süre daha sürdürmüşlerdir. Yaylak-kışlak arasında ve çadır hayatında kullandığı geleneksel dokuma kültüründen vazgeçmemiş ve yeni yaşamında, evinin önünde veya bir odasında bu geleneği devam ettirmeye çalışmıştır. Ancak artık hayvancılığın karlı olmaması sonucu hayvancılığın azalarak yün temininin zorlaşması, alternatif ürünlerin kolaylıkla bulunması ihram dokuyanların bu işi bırakmalarına neden olmuştur. Bugün Yörüklerin çoğu tarımla uğraşmakta ve hayvancılık yapmamaktadır.

Tüm Anadolu'da olduğu gibi Kumluca'da da Yörükler göçerliği bıraktıkları için bu göçe hizmet eden dokuma türlerinin işlevleri kaybolmuş ve saklanıp, korunmaları zorunlu hale gelmiştir.

Bugün Kumluca'da dokumacılık neredeyse yok olmuş, evlerde mevcut dokuma örneklerinden başka yörenin dokumacılık geçmişini belgeleyecek çok eski örnekler rastlanmamıştır. İhram dokumalara yalnızca yaşlı Yörüklerin evlerinde çeyiz sandıklarında rastlanmaktadır. Ölümlük kilimlerin de artık camiye bağışlanmaması, daha önce bağışlananların ise cami yararına satılması nedeniyle bu dokumalara ulaşmak zorlaşmıştır. Eskiden kalma dokuma sayısının giderek azalmasının nedenlerinden biri de güve yediği gerekçesiyle atılmasıdır. Yörenin yaşlı insanları akıllarında kaldığı kadarıyla dokumalara yönelik bilgileri aktarmışlardır.

Maddi kültürün önemli değerleri olarak tanımlanan el sanatlarının korunup, yaşatılması, özelliğinin bozulmadan geleceğe aktarılması ancak araştırma yapmakla mümkündür. Aynı amaçla bu çalışma, İhram dokumaların yaşatılması açısından bir alt çalışma olarak düşünülmektedir. Ayrıca bu dokumaların farklı boyutlarının inceleneceği çalışmaların yapılması gerektiği savunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ak, Mehmet (2017). "Yörüklerde Kadın", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 58:307-336.
- Ak, Mehmet (2018). "Anamas Yaylaları ve Yörükler", *Asya'dan Avrupa'ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6:1-6.
- Akan, Meral (2016). "Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği", *Kalemisi*, C.4, S.7, s.39-58.
- Atlıhan, Şerife (1999). "Batı Anadolu'da Yaşayan Yörüklerde Heybe ve Torba Dokumalar", *Erdem, Halı Özel Sayısı I*, 10 (28), 35-45.
- Deniz, Bekir (1994). "Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cicim", *Sanat Tarihi Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, C.7, S.7, s. 59-73.
- Ekşi, Mert ve Akdağ, Sümeyya (2017). "Antalya Kumluca'nın Geleneksel Yaşam Terimleri ve Kültürel Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi", *Avrasya Terim Dergisi*, 5 (2): 40-51.

- Erdek, İbrahim (2017). *Kütahya Karakeçili Yörüklerinin Havsız Kirkitli Dokumaları*, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Hidayetoğlu, H. Melek (2014). “Sarayönü Çeşmelisebil Yörüklerinde Dokuma Geleneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*: 8: 231-246.
- Ölmez, Filiz Nurhan (2011). “Saçıkara Yörüklerinde Yaşayan Dokumalar”, *ART-E Sanat Dergisi*, 7:1-25
- Ölmez, Filiz Nurhan ve Aydoğan, Emel (2008). “Yurtpınar (Antalya) Dokumaları”, 38. *ICANAS Kongresi Bildiriler-Maddi Kültür*, II. Cilt, T.C. Başbakanlık Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı Yayınları, 903-925.
- Sarı, Cemali ve Tepeli Yusuf (2012). “Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği”. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 35:161-179.
- Soytekin, Nuran (2016). *Kumluca İlçesi Kültürü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Tuztaş, Ayşe Hilal (2005). *Günümüzde Isparta'da Yaşayan Yörüklerin Siyasi ve Kültür Tarihleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi: 22 Aralık 2019.
- Zaimoğlu, Ömer ve Çatalkaya, Ebru (2013). “Antalya Kumluca Kızılihram Dokumaları”, *Materials of International Scientific-Practical Conference Cultural and Intellectual Ability of Art In Vocational Education*, 358-363.

KAYNAK KİŞİLER

Fatma Cabbar, Belen Köyü, 75 Yaşında

Ayşe Gökkaya, Sarıcasu Köyü, 93 Yaşında

Hanife Adanalı, Salur Köyü, 60 Yaşında

Nilüfer Şavkar, Kumluca, 58 Yaşında

Osman Sarıağaçlı, Çayıçi Köyü 85 Yaşında

Ramazan Kızılkaya, Sarıcasu Köyü, 70 Yaşında

Uykuya Sarıağaçlı, Çayıçi Köyü 80 Yaşında